

Sekce 9: Kvalita vysokoškolského vzdělávání a celoživotního učení

Vzdelanie ako celoživotná hodnota¹

Education as value of life

Ján Danek

Abstrakt: Príspevok rieši podstatné vzťahy vzdelania a hodnotovej orientácie detí a mládeže. Autor analyzuje úlohy vzdelania, jeho podnety pre hodnotovú orientáciu a prínos národnej a globálnej výchovy pre utváranie hodnôt v zmysle kvality života.

Kľúčové slová: vzdelanie, hodnota, kvalita života, práca, spoločenské podmienky, kontinuálnosť, historické skúsenosti

Abstract: The article deals with essential relationships of education and value orientation of children and youth. Author analyses the tasks of education, its impulses for value orientation and contribution of national and global education for shaping of values of children and youth in sense of quality of life.

Keywords: education, value, quality of life, work, social conditions, continuity, historical experiences

Medzi podstatné hodnoty každého človeka, ktoré výrazne aktivizujú každého jednotlivca, patrí zdravie. Ale zdravie je výsledok poznania predovšetkým v skutočnosti, že predstavuje fyzickú, spoločenskú i psychickú pohodu, čo úzko súvisí práve so vzdelaním. Vzdelanie chápeme ako súhrn poznatkov z oblasti skúmania prírody, spoločnosti a človeka, pričom rozlišujeme všeobecné a odborné vzdelanie ako predpoklady pre orientáciu sa v spoločenských podmienkach a v živote vôbec. Zároveň aj pre výkon konkrétnej pracovnej činnosti ako prostriedku seberealizácie každého človeka. J. Skalková (2007, s. 47) konštatuje, že „pojmom všeobecné vzdelanie, ako sa historicky vyvinul, sa označuje také vzdelanie, ktoré poskytuje určitý systém poznatkov, schopností, zručností a hodnotovú orientáciu. Rozvíja schopnosti, osobnostné vlastnosti a postoje človeka“. Jeho pokračovaním je odborné vzdelanie, ktoré opäť J. Skalková (2007, s. 48) chápe „ako systém vedomostí a schopností, ktoré sú nutné pre určité oblasti pracovnej činnosti. Je teda zamerané na výkon určitej kvalifikovanej práce“. Vzdelanie je skutočným predpokladom, alebo základom kvality života a perspektívy každého jedinca. Všeobecne je možné a potrebné konštatovať, že prínosom

¹ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA č. 1/0238/11 „Hodnotová orientácia detí a mládeže a podiel výchovy a vzdelávania na jej ovplyvňovaní“.

vzdelania je fakt umožnenia – prístupu k ľudskému poznaniu ako právo každého ľudského bytia:

- vyššej produktivity práce a znižovania nezamestnanosti;
- výraznejšej ochrany životného prostredia;
- sociálnej stability, účasti na občianskych aktivitách a formovanie spoločenského kapitálu;
- nižšej reprodukcie vedúcej k výraznejšej dynamike rodiny, nižšej úmrtnosti;
- hrádze detskej práci a nerovnosti;
- politickej stability (Our Creative Diversity, 1994).

Vzdelanie je zároveň aj neoddeliteľnou súčasťou kultúry spoločnosti, v nadväznosti na vedu, literatúru a umenie. Vzdelanie je aj výsledkom konkrétneho úsilia a zvládnutia existujúcich poznatkov ľudstva a zároveň aj východiskom pre kultivované správanie sa ako dôkaz faktu, že bez výchovy nie je dostatočne úspešné.

Pokiaľ sa vzdelanie má stať súčasťou hodnotovej orientácie dospelého alebo dospievajúceho človeka, vyžaduje sa jeho úplná analýza ako súčasti kultúry jednotlivca. Z dejinného vývoja je jednoznačné poznanie, že čím výraznejšie vzdelanie sa ľudom dostávalo, tým bola spoločnosť usporiadanejšia, kultivovanejšia, demokratickejšia a humánnejšia. Historické skúsenosti sú východiskom pre tvrdenie M. Zelinu (2004, s.58), že „čím viac vzdelanosti, tým viac demokracie“. Lenže výraznejšia vzdelanosť nemôže v tomto zmysle znamenať viac možností v oblasti práce, vzťahov, či rozhodovania, ale musí byť aj základom sily pozície, sebavedomia, ale predovšetkým zodpovednosti. Tej zodpovednosti, ktorá znamená „výsledok integrácie všetkých psychických funkcií osobnosti: subjektívneho vnímania okolitého sveta, zhodnotenia vlastných životných dispozícií, emocionálneho vzťahu k povinnosti, vôľa“ (Muzdybajev, 1983, s. 135). Naplnenie skutočností, že vzdelaný jedinec si výraznejšie uvedomuje dopady a výsledky vlastného konania, riešenie i vzťahy k iným ľuďom. Dôkazom je fakt, že rozhodujúce myšlienky, námety, premeny urobili v historickom vývoji vzdelaní ľudia napr. Aristoteles, Perikles, Alexander Macedónsky, Ján Hus, Martin Luther, Mária Terézia, či rad ďalších veľikánov ducha, i keď boli aj výnimky, ktoré negatívne ovplyvňovali životy národov.

Vzdelanie teda znamená túžbu po ďalšom učení sa a nachádzanie možnosti vytvárania iného, dokonalejšieho sveta. V procese vzdelávania a jeho výsledku vzdelania „ide o kultiváciu mladého človeka, obohacovanie jeho vnútorných skúseností, či to už vyplýva z pochopenia, či prežívania učenia alebo medziľudských vzťahov, ktoré škola a vyučovanie v nej poskytujú. Sem patrí utváranie základov hodnotovej orientácie, chápanie zmyslu ľudského poznania. Rozvoj hodnotovej orientácie zahŕňa v súčasnosti nielen zdôrazňované hodnoty ako tolerancia, solidarita medzi ľuďmi, empatia, ale i dávno známe ľudské vlastnosti ako zodpovednosť, poctivosť, ohľaduplnosť, trpezlivosť a schopnosti byť zodpovedným za dôsledky vlastných skutkov“ (Skalková 2005, in Petlák a kol. 2005, s. 49). Jednoznačne je možné tvrdiť, že cez vzdelávanie a vzdelanie postupuje a približuje sa každý jedinec k múdrosti ako integrovanej jednote rozumu, čiže poznania a charakteru (Ruisel, 2005). Múdrosť je hodnota úzko spojená so vzdelaním a tým aj budúcnosťou každého človeka v zmysle kvality jeho života do ktorej zaraďujeme životné prostredie, zdravie a charakter, osobnú a kolektívnu bezpečnosť, úroveň bývania, medziľudské vzťahy, voľný čas, sociálnu a technologickú úroveň práce, možnosti podielu na riadení spoločnosti, sociálne istoty a občianske slobody (Ondrejko, 2006, s. 57). Teda faktory, ktoré sú bezprostredne spojené so vzdelávaním ako významnou celoživotnou hodnotou.

Hodnota je v tomto zmysle chápaná ako prijatá norma životných skutočností podľa ktorých sa jednotlivci riadi, rozhoduje a koná v zmysle uspokojovania potrieb vlastného života. Hodnota

je určitá línia, ktorou jednotlivci umožňujú svoj každodenný život v záujme naplnenia vlastných cieľov a ideálov v zmysle osobnostných charakteristík človeka (človek teoretický, mocenský, ekonomický, sociálny, náboženský, estetický). Aj v tomto zmysle Z. Bakošová (2011), podľa S. Kučerovej, delí hodnoty na prírodné, civilizované a duchovné, pričom konštatuje, že „ prírodné hodnoty člení na vitálne, ku ktorým patrí potreba telesnej existencie ako je zdravie, vitalita, sociálne, ktoré vyjadrujú vzťah človeka k sebe a k iným, tendencie uplatniť sa, mať prestíž, ocenenie. Civilizačné hodnoty sú výsledkom vedy, techniky, ekonómie. Vytvárajú úžitok, komfort. Duchovné hodnoty predstavujú tvorivé sebavyjadrenie, túžbu pozdvihnúť zmysel vecí, potrebu jednoty seba a sveta “ (Bakošová, 2011, s. 57). Vzdelanie môžeme, v tejto súvislosti, zaradiť jednak medzi civilizačné hodnoty, ale aj medzi duchovné hodnoty, čo znamená, že úroveň vzdelania predstavuje primeraný duchovný rast každého človeka so schopnosťou riešiť vznikajúce problémy spoločenského života, ale aj otázky vzťahov medzi partnermi, kolegami, členmi určitej profesnej skupiny atď. V súvislosti so vzdelaním je aj, v ekonomickom vyjadrení, konštatované, že investície do vzdelávania sú najrýchlejšie návratné investície. Reálny odraz je preto v kvalite práce, flexibilitě pracovných síl, samostatnosti v riešení pracovných problémov, či návrhoch pre efektívnejšiu štátnu alebo komunálnu správu.

Civilizačný charakter vzdelania, ako hodnoty, sa prejavuje v objektívnejšom hodnotení rozdielov medzi civilizáciami, pochopením podstaty civilizačných hodnôt, či svetových náboženstiev v zmysle hľadania pochopenia medzi ľuďmi. Pochopenia medzi ľuďmi v súlade s poznáním, že každý človek má rovnaké biologické dispozície, potreby a nevyhnutné podmienky pre plnohodnotný život. Vzdelanie umožňuje porovnávať, hodnotiť pravú podstatu človeka v reálnych vzťahoch i súvislostiach.

„Vzdelávanie je potrebné realizovať preto v súvislostiach, logike problémov, nadväznostiach, metodickéj postupnosti, ale nie dogmatiky, pamäťového učenia, i keď aj to je potrebné v záujme prenikania do podstaty problémov, čo môže skutočne viesť k lepšiemu využívaniu zdrojov prírody, jej ochrany, spoločenskej harmónii a zvyšovaniu pozície človeka ako najvyššej hodnoty každej spoločnosti “ (Danek, 2011, s.59). V tomto zmysle objektívne vzdelávanie, s výsledkom všeobecného i odborného vzdelania, je viazané na poznanie prírody, spoločnosti i človeka ako nadväzných faktorov života a existujúcich vzťahov. Príroda je základným faktorom všetkého života, lebo z nej sú čerpané prostriedky pre život ľudí i všetkých biologických organizmov. Jej poznanie vedie k vedomostiam o vzniku prírody, teda Zeme, vesmíru a všetkých faktorov prírody, teda priestoru, času, hmoty, vedomia. Zem poskytuje všetky základné predpoklady pre zabezpečenie života na jej povrchu, čo znamená predpoklad čistého vzduchu, vody, pôdy, bez ktorých nemôže existovať zdravie ako predpoklad budúcnosti človeka. Toho človeka, ktorý je evolučným výsledkom prírody so schopnosťou myslenia, cítenia, plánovania, rozhodovania i výroby súvislostiach existujúceho poznania.

Vytvorenie a rozvinutie schopností človeka rozvíjať sa a myslieť vedie k realizácii spoločenského života, čiže k schopnosti každého ľudského jedinca žiť s ľuďmi a medzi ľuďmi, čo je najzákladnejší predpoklad socializácie každého človeka. Vzdelanie v tomto zmysle umožňuje pochopiť základy a súvislosti náboženstiev jednotlivých civilizácií, ktoré hľadajú a rozširujú podstatné hodnoty života v súvislosti so získanými skúsenosťami a podmienkami života v jednotlivých oblastiach sveta. V rozdielnostiach podmienok života, v jednotlivých oblastiach Zeme, sa ale prejavuje podstata človeka ako najvýraznejšej hodnoty každej spoločnosti s túžbou po šťastí, spokojnosti, zdraví, práci a mierovej existencii. Vzdelaní ľudia uvažujú nad týmito faktami a stávajú sa určitými piliermi spoločenskej stability, lebo sa nedajú zneužiť pre záujmy iných jednotlivcov alebo skupín, nedajú sa

zneužívať a znižovať svoju ľudskú dôstojnosť. To je možné len pri dehonestácii človeka a jeho podriadení ideologickým vplyvom formou násilia.

V tomto zmysle je tu opäť potrebná úvaha o dôstojnosti a perspektívnosti každého človeka, lebo vzdelávanie i výchova sú historicky podmienené kategórie. A v súvislosti s reálnymi podmienkami existujúcej spoločnosti sú deťom, mládeži, ale aj dospelým sprístupňované, ale aj vnucované, rozličné hodnoty a normy života, ktoré je možné, v záujme slobodného myslenia človeka, eliminovať predovšetkým prostredníctvom vzdelávania, výchovy a vzdelania. Prvoradé, čo je ale prostredníctvom vzdelávania potrebné zabezpečiť, je mierové prostredie, vždy viazané na správanie sa ľudí, ich rozhodnosť, dôstojnosť a úctu k životu. Je potrebné študovať podmienky a možnosti utvárania klímy vzájomnej spolupráce a tolerancie ako východiska pre ústretové ľudské správanie. V súvislosti so vzdelaním je nutné prichádzať k presvedčeniu, že spoločenské podmienky vytvárajú ľudí v zmysle ich celkového správania. Aj po rokoch je stále aktuálny názor Ch. Yosta (1968, s.21), ktorý konštatoval, že „ najväčšou prekážkou k mierovému svetu nie je komunizmus, kapitalizmus, imperializmus, nacionalizmus alebo marxizmus, ale jednoducho ľudské správanie “. Ľudské správanie, ktoré ovplyvňuje kvalitu a objektívnosť poznania, schopnosť prepájať jednotlivé poznatky a vytvárať samostatné myslenie ako prejav svojbytnej a identickej spoločnosti s dynamickým prejavom hrdosti, dôstojnosti a sebavedomia človeka.

Ľudské správanie znamená a predovšetkým prináša úctu ku každému človeku bez vplyvu ideológie alebo podmaňovania si osobnosti dieťaťa, dospelujúceho alebo dospelého. Každý spoločenský poriadok, či systém, ak stratil zreteľ úcty a rešpektu voči schopnostiam i možnostiam človeka, ľudí, podriadil ich ideám celospoločenského záujmu, strácal a stratil na vlastnej dynamike. Či to je už podriadenie človeka akejkoľvek ideológii, čo znamená cestu k totalite, alebo ekonomike, čo znamená cestu k vykorisťovaniu a zneužívaniu práce jedného v prospech druhého. Skutočnosti, na ktorými je nutné uvažovať vo filozofii výchovy v zmysle názoru, že Zem nemôže byť zneužitá len ako zdroj surovín a človek nemôže byť zneužitý na iné ciele ako sú ciele ľudskosti, humanity a ľudských práv (Pelcová, 2010). Vzdelanie poskytuje, každodenne, podnety na porovnávanie, hodnotenie i hľadanie nových výziev v súlade s možnosťami a schopnosťami každého človeka.

V súlade s uvedenými úvahami je potrebné vychádzať aj z faktu, že vzdelanie je vedomostným základom a východiskom pre proces výchovy, znamenajúci primeranú komunikáciu, vhodné prostredie a dostatok pozitívnych vzorov. Je to jednoznačný vzťah, lebo výchova bez vzdelávania a vzdelanie bez výchovy nemôže dosiahnuť stanovené ciele pri formovaní osobnosti každého človeka.

Vzdelanie, ako celoživotná hodnota, prináša teda istotu participácie všeobecného a odborného rozhladu a „ cieľom vzdelania nie je iba zvyšovať vedomosti človeka, ale súčasne utvárať aj postoje k sebe samému a k spoločenskému a prírodnému prostrediu, v ktorom žije “ (Šikula a kol. 2008, s. 23). Znamená to cestu k utváraniu charakteru ako vlastnosti človeka viazanej na jeho vzťah k iným ľuďom, sebe samému i k práci. V reálnej podstate je to utváranie najvýraznejších citových prejavov človeka, človeka sociálneho, ktorý sa snaží o pomoc iným ľuďom a spoluprácu s nimi. Charakter je mnohými pedagógmi i psychológmi (Fromm, Danek, Jun, Gruschka) chápaný ako podstatný cieľ výchovy, založený na reálnom poznaní sveta, jeho súvislosti i rozporov. Výchova charakteru ale predpokladá široké poznanie, viazané na konkrétne oblasti života, čo znamená spoločenské hodnoty, normy, medziľudské vzťahy, úroveň komunikácie, morálky a celkového vnímania človeka v spoločenskom systéme.

Významnú úlohu, v procese utvárania charakteru, má teória demokracie viazaná na široký priestor možností človeka a často je chápaná ako všeliak na riešenie vznikajúcich alebo

existujúcich problémov spoločnosti. Ale nie je tomu tak. R. Dahl (2001, s. 45) v tomto zmysle tvrdí, že „demokracia nemôže zaistiť, aby všetci občania, ktorí v nej žijú, boli šťastní, úspešní, zdraví, múdri, mierumilovní a spravodliví. Takéto ciele nie sú v silách žiadneho režimu a teda ani režimu demokratického“. Uvedený rozpor demokracie musí výrazne podnietiť práve participáciu detí, mládeže i dospelých na živote spoločnosti a v spoločnom úsilí zabezpečiť také fungovanie spoločnosti, v ktorej nebude pôsobiť rovnosť, ale predovšetkým zásluhosť práce, správania, zodpovednosti a charakteru. Vzdelanie poskytuje, v tomto zmysle, dostatok argumentov pre porovnávanie prínosu jednotlivcov do spoločenských hodnôt, kultúry riadenia i rozdeľovania v záujme usmerňovania vecí verejných, čiže politiky. Vzdelaní ľudia sú vždy aktívnejší, rozhládenejší, žiadajú konkrétne fakty, logické a schopnosťami podložené sľuby a návrhy. V tomto zmysle sú práve vzdelaní ľudia vážnymi ohrozovateľmi všetkých politických zoskupení, pravicových alebo ľavicových, lebo sa nenechajú uspať formálnymi sľubmi alebo dogmatickými tvrdeniami, vedúcimi k zneužívaniu moci, priestoru i masmediálnych príležitostí. Vzdelanie preto musí slúžiť konkrétnym životným vzťahom i normám a nemôže znamenať len materiálny súhrn poznatkov a absenciu vytvárania asociácií či hľadania reálnych riešení.

„Čo z hodnoty vzdelania vyplýva pre život človeka, pre jeho životný štýl a každodennosť? Výskum hľadal odpoveď pomocou otázky: Predstavuje vzdelávanie dôležitú a trvalú súčasť nášho života a životného štýlu? Pre život tretiny populácie má vzdelávanie najväčší význam (32 % rozhodne áno), skôr áno odpovedalo 29 %. Pre 23 % populácie vzdelanie význam nemá“ (Sak, Saková, in Sak a kol, 2007, s. 126). V prvom rade je potrebné konštatovať, že vzdelanie je chápané skôr ako všeobecná súčasť života, ako faktor, ktorý je všednou súčasťou každodenného života jednotlivcov i spoločnosti, ale je nutné realizovať konkrétnejšiu analýzu vzdelania ako spoločenskej vymoženosti a prínosu, pokroku v oblasti spoločenského vývoja smerujúceho k dôstojnosti človeka. V tomto zmysle je potrebné hľadať skutočné poučenie v histórii, ktorá poskytuje dostatok argumentov pre tvrdenie, že prostredníctvom vzdelávania a vzdelania boli kultivované vzťahy, zjemňovalo sa správanie, vzťahy, morálne normy i celkový spoločenský život. I keď je možné poukázať na výnimky z tohto tvrdenia, predsa len vzdelanie zabezpečuje výraznejšiu humanizáciu spoločnosti v zmysle výroku učiteľa národov, ktorý konštatoval, že „výchovná činnosť a svetlo poznania sú najmúdrejšie zbrane, ktorými sa dá čeliť nevedomosti a z nej prameniacemu zlu“ (Kumpera, 1992, s. 196).

Komenského názory sú overené stáročiami, lebo čím menej vzdelanosti bolo v spoločnosti, tým hrubšie boli vzťahy, morálka, medziľudské vzťahy. Paradoxne, vzdelaní ľudia ale mali náležitú úlohu a rešpekt práve v období nižšej vzdelanosti obyvateľstva, kým v súčasnosti, keď vzdelanie je právom každého jedinca, nie je dostatočne rešpektované a v zmysle celospoločenských hodnôt ho prekonáva konzum, zisk, využitie iného človeka v prospech ďalšieho a pod. Ale na potrebu vzdelania je potrebné nazerať aj z globálneho hľadiska, keď na začiatku 21. storočia je odhadovaných asi 20 % negramotných ľudí z celkového počtu obyvateľstva, čo znamená, že pri existujúcich 7 miliardách obyvateľov je to 1 miliarda a 400 miliónov negramotných ľudí. Negramotných ľudí plne závislých od iných vo forme zneužívania, vykorisťovania, vojenskej činnosti, či súčasného otroctva v prejavoch ekonomickej, či pracovnej závislosti, dlhovej závislosti, vnúteného manželstva alebo detskej práce. V období globalizácie je nutné vzdelanie a jeho nedostatky riešiť opäť z pozície globalizácie, teda celosvetového riešenia v zmysle univerzálnych hodnôt – humanizmu, demokracie a ľudských práv.

V súčasnosti vzdelanie výrazne podporuje a hodnotí špecializovaná organizácia OSN pre výchovu, vzdelávanie a kultúru, UNESCO, ktorá zdôrazňuje, že úloha vzdelania je vo vytváraní harmonizácie v rozširovaní globalizácie a humánnej spoločnosti. Vzdelanie prináša ľuďom uzavretejšiu harmonizáciu a porozumenie a môže učiť ľudí ako spoločne žiť.

Prostredníctvom vzdelania je možné hľadať cesty s rešpektovaním prejavov rozdielnosti, humánneho rozvoja, primeranej deľby práce, demokratických zmien a vzťahu vedy a technológie. Existuje šesť línií vzťahov a to vzťahy vzdelania a kultúry, vzdelania a občianstva, vzdelania a spoločenskej identity, vzdelania a práce so zamestnaním, vzdelania a rozvoja, vzdelania a výskumu, či vedy (UNESCO, 1993).

V uvedených líniách je možné utvárať a rozvíjať dôstojnosť človeka a uplatňovať pravú humanitu, čo znamená realizáciu úcty a lásky k blížnemu. Ale takýto prístup je možný pri reálnej spokojnosti každého človeka, v mierovom spolužití, práci a spravodlivom odmeňovaní za realizovaný pracovný výkon. Lebo humanitu nemožno očakávať od človeka hladného, frustrovaného, ohrozeného vojnovým nepokojom, nezamestnaného alebo nedostatočne plateného za realizovanú prácu. Vzdelanie má pomáhať riešiť existujúce spoločenské javy, najmä vo vzťahoch i práci. Vďaka vzdelaniu bolo objavených veľa vynálezov, technických, či prírodovedných postupov, ale i v oblasti spoločenskovedného poznania je možné ešte stále veľa objavovať, lebo ide predovšetkým o človeka. Hľadať možné postupy v spravodlivom riadení spoločnosti, objektívnom rozdeľovaní vytvorených hodnôt, zabezpečovaní úcty voči ľudskému životu a zbavovaní sa neduhov súčasného sveta. Tieto neduhy K. Lorenz spracoval v známej publikácii 8 smrteľných hriechov, pričom konštatuje, že podstatnými problémami alebo hriechmi súčasného sveta sú (Pelikán, 2007, s. 22 - 23) „uponáhľanosť doby, preľudnenosť ľudských sídiel vedúca k nezáujmu o druhých, k ľahostajnosti, strata zmyslu pre zodpovednosť, rozchod s tradíciou, rastúca poddajnosť ľudstva voči doktrínam, devastácia prostredia, genetický úpadok, nebezpečenstvo atómovej skazy.“

Uvedené problémy vyžadujú predovšetkým rozvoj myslenia a spájania poznatkov v záujme orientácie sa vo svete. V procese vzdelávania je nutné študujúcich viesť k uvedomovaniu si skutočnosti spolupatričnosti k ľudstvu, národu, kolektívu, čo má vo veľkej miere znižovať vnímanie a uplatňovanie egoizmu. Poznanie môže každému jedincovi jednoznačne ukázať silu a krásu života v nadväznosti ľudí a uvažovať nad faktom nehumánneho využívania ľudí pre ciele iných v oblasti ekonomiky, politiky. Aj z týchto dôvodov sa veľmi úzko spája výchova so vzdelávaním tak, aby boli v každom jedincovi rozvinuté vlastnosti týkajúce sa spolupatričnosti so všetkými ľuďmi, ale zároveň aj spolupatričnosti a podmienenosti s prírodou. Vzdelanie, ako hodnota, je predovšetkým hodnota sily a dôstojnosti človeka v chápaní podstatného subjektu spoločenského života. Na druhej strane ale je nutné uvažovať aj v intencii presadzovania sa najlepších jednotlivcov ako aktivizujúcich subjektov ostatných ľudí. Ľudí nie je možné nivelizovať, čo je v rozpore so schopnosťami, možnosťami, istotou a inteligenciou človeka, ale je nutné uprednostňovať česťnosť, priamosť, charakter a humanitu.

V procese vzdelávania sa žiaci i študenti zoznamujú s faktami života, ale záleží na dynamike práce ako vyučujúci dokážu podnecovať žiakov a študentov. Uvedená skutočnosť je spojená s didaktickým materializmom alebo logickým myslením, čo vážne ovplyvňuje výsledok vzdelávania v súhrne vedomostí alebo rozvoji inteligencie, teda schopnosti riešiť problémy a adaptovať sa na prostredie. Znamená to fakt, že vzdelaný jedinec nemôže byť manipulovateľný alebo nejakým iným spôsobom podvádzaný. Logicky, v tejto súvislosti, prichádza riešenie vzťahu vzdelanosti a politiky, ktorá nie vždy prináša objektívne riešenie spoločenských otázok v zmysle česťnosti a nevyhnutnej zodpovednosti. Je nutné uvažovať nad realitou, že vzdelávacie a výchovné ciele sú prispôbené vládnucim garnitúram, aj keď kreovaných z demokratických volieb, ktoré usmerňujú spoločenské záležitosti v zmysle vlastných záujmov a potrieb. V oblasti výchovy a vzdelávania je nevyhnutným predovšetkým vedecký prístup a uplatňovanie poznatkov pedagogiky pri rozvoji osobnosti, dynamického a slobodného rozhodovania a riešenia, čím sa jedinci stávajú dôstojnejší, silnejší, rozhodnejší, odvážnejší, a nie podriaďujúci sa uplatňovaným doktrínam, čiže ideológiám.

Potrebné je zamýšľať sa nad faktom, či vzdelávanie zmení svet. Opäť sa ukazuje nutnosť uvedenia názoru J. A. Komenského o vzdelaní a výchove ako hrádza proti nevedomosti a z toho prameniaceho zla. Je len potrebné reálne poznávať význam a silu človeka, ktorého by nemala spútať ideológia alebo náboženstvo, ale hodnoty života, šťastia, perspektív, práce a primeraného docenenia. Humanizmus spoločnosti a jej demokratický vývoj nie je v deklarovaní podmienok a výsledkov, ale v reálnych výsledkoch, ktoré slúžia všetkým, lebo deklarované výsledky bez faktickej základne pravdy sa opäť stávajú len ideológiou. Všeobecne je uvádzané, že spoločenský vývoj vo svete alebo v konkrétnej krajine ovplyvňujú určité skupiny a všetky ďalšie snaženia, aj v zmysle presadzovania demokracie, sú len kozmetické úpravy pri hre s ľuďmi, čo môže vzdelanosť výrazne zvrátiť.

Pri hľadaní odpovede na otázku, či vzdelávanie a vzdelanie zmenia svet je potrebné vychádzať z viacerých aspektov. V prvom rade je to potreba uvedomenia si vplyvu vzdelania na spoločenský život, ďalej je to uznávanie vzdelanosti v spoločnosti, potom úroveň vzdelanosti a hlavne morálky verejných činiteľov v štátnej alebo komunálnej správe a v neposlednom rade je to sila dôstojnosti a rozhodnosti ľudí na základe získaného vzdelania. V každom prípade si vzdelaný človek viac uvedomuje silu vlastnej osobnosti a tým aj ako hodnotu pre ďalší život a pracovnú činnosť. Vzdelávanie a jeho výsledok vzdelanie postupne prispievajú aj k zmenám vo vývoji ľudskej spoločnosti vo všetkých oblastiach. Nevyhnutne sa ale prejavuje potreba nepodliehania ideológii vládnucich strán a v spoločnom úsilí vzdelaných ľudí je potrebné snažiť sa o prekonávanie nespravodlivosti, klientelizmu, korupcie, ale presadzovať priamy prístup k človeku – občanovi. Nakoniec aj história dokazuje, že v spoločnosti sú viac oceňovaní a uznávaní učitelia, vedci, učitelia ako politickí, verejní činitelia neuvedomujúci si skutočnosť, že majú riadiť veci verejné, a nie ich zneužívať pre vlastný prospech. Preto vzdelaní ľudia majú byť a musia byť motormi a hybnými silami rozvoja ľudskej spoločnosti zdôrazňujúci silu a význam každého človeka s právami na šťastný a obsahovo naplnený život v súlade s atribútmi kvality života.

Súhrnne je preto potrebné konštatovať, že vzdelanie, ako celoživotná hodnota, do života prináša a ovplyvňuje:

- uvedomovanie si vážnosti a dôstojnosti vlastnej osobnosti v existujúcich pracovných, ekonomických i politických súvislostiach;
- umožňovanie výraznejšej komunikácie a schopnosti aktuálnych argumentov pri riešení súvislostí kvality života;
- priestor pre odvalu a sebaapresadzovanie pri riešení životných otázok v užšom alebo širšom spoločenskom prostredí;
- podnety pre ďalšie vzdelávanie v situáciách neuspokojovania sa s dosiahnutými vedomosťami;
- dynamickejší prístup k novým technológiám a technickým prostriedkom v spoločenskom i pracovnom kontakte;
- pozitívnejšie vnímanie estetiky prostredia a objektívne uvedomovanie si potreby ochrany životného prostredia;
- presadzovanie harmónie v spolužití medzi civilizáciami na základe objektívneho poznania vývoja prírody i ľudskej spoločnosti;
- záujem o veci verejné a aktivizáciu prostredia za zlepšenie životných podmienok;
- získavanie a realizáciu nových podnetov vznikajúcich v súlade so samostatným myslením,
- schopnosť získavať poučenie z dejinných udalostí a na ich základe riešiť nedostatky v spoločenskom živote;
- uvedomovanie si vlastného prístupu k zdraviu ako najvýznamnejšej hodnote človeka;
- objektívne pochopenie seba samého i iných ľudí v procesoch spoločenského života.

V tomto ucelenom chápaní hodnoty vzdelania je jednoznačný dôkaz, že vzdelávanie a jeho výsledok, všeobecné alebo odborné vzdelanie, je výsledok historického vývoja v záujme dynamiky života, ochrany prírody a zodpovedného človeka a ľudstva v zmysle jeho budúcnosti.

Literatúra

- Bakošová, Z. (2011). *Teória sociálnej pedagogiky. Edukačné, sociálne a komunikačné aspekty*. Bratislava: SPdS SAV.
- Carton, M. (1984). *Education and the world of work*. Paris: UNESCO.
- Dahl, R. (2001). *O demokracii*. Praha: Portál.
- Danek, J. (2011). *Úvod do filozofie výchovy*. Praha: UJAK.
- Danek, J. (2011). *Podstata a význam výchovy*. Trnava: UCM .
- Fischer, R. (1997). *Učíme děti myslet a učit se*. Praha: Portál.
- Kumpera, J. (1992). *Jan Amos Komenský. Poutník na rozhraní věků*. Ostrava: Amosium – servis.
- Kyriacou, Ch. (2005). *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál.
- Muzdybajev, K. (1983). *Psychologija otvetstvennosti*. Leningrad: Nauka.
- Ondrejko, P. (2006). *Úvod do metodologie sociálních věd*. Bratislava: Regent.
- Our creative diversity*. (1994). Paris: UNESCO.
- Pelcová, N. (2010). *Vzorce lidství. Filozofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál.
- Pelikán, J. (2007). *Hledání těžiště výchovy*. Praha: Karolinum.
- Petlák, E. a kol. (2005). *Kapitoly zo súčasnej didaktiky*. Bratislava: Iris.
- Ruisel, J. (2010). *Poznávanie v historických súvislostiach*. Bratislava: ÚEP SAV.
- Sak, P. a kol. (2007). *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha: Portál.
- Skalková, J. (2004). *Pedagogika a výzvy nové doby*. Brno: Paido.
- Skalková, J. (2007). *Obecná didaktika*. Praha: Grada.
- Šikula, M. a kol. (2008). *Dlhodobá vize rozvoja slovenskej spoločnosti*. Bratislava: Veda.
- Veteška, J., & Tureckiová, M. (2008). *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada.
- Worldwide Action in Education*. (1993). Paris: UNESCO.
- Yost, Ch. (1968). *The insecurity of nations*. New York: Frederick R. Praeger Publishers.

Kontakt

prof. PaedDr. Ján Danek, CSc.
Katedra pedagogiky FF UCM
Nám. J. Herdu 2
917 01 Trnava
jan.danek@ucm.sk